

**Формування дидактичної
компетентності педагогів
дошкільної та початкової освіти**

Формування дидактичної компетентності педагогів дошкільної та початкової освіти

УДК 371.13: 372: 378

ББК 74.1 / 74.58

Ф 79

*Рекомендовано до друку Вченою Радою
Житомирського державного університету імені Івана Франка
від 27 лютого 2015 року, протокол № 7*

Рецензенти:

Вітвицька С.С. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка;

Пастовенський О.В. – кандидат педагогічних наук, проректор з науково-методичної роботи Житомирського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти;

Філіпчук Н.О. – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу змісту та організації педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

Літературний коректор:

Мирончук Н.М. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка

Ф 79   Формування дидактичної компетентності педагогів дошкільної та початкової освіти: збірник науково-методичних праць / за заг. ред. В.Є. Литнєва, Н.Є. Колесник, Т.В. Наумчук. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2015. – 648 с. + CD.

У збірнику науково-методичних праць представлено результати Всеукраїнської науково-практичної конференції «Формування дидактичної компетентності педагогів дошкільної та початкової освіти»; розкрито сутність дидактичної компетентності майбутнього педагога як сукупність ключових, базових та спеціальних компетентностей; представлено компетентнісну модель сучасного педагога дошкільної та початкової освіти; відображено логіко-математичну діяльність у початковій та дошкільній освіті; розкрито сутність особистісної, рефлексивної, творчої, мовленнєвої, мовної, соціокультурної, художньо-естетичної компетенцій у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Збірник науково-методичних праць адресується науковцям, педагогам-практикам, майбутнім учителям початкових класів та вихователям ДНЗ, методистам дошкільної та початкової ланки освіти.

УДК 371.13: 372: 378

ББК 74.1/ 74.58

© Литнєв В.Є., Колесник Н.Є., Наумчук Т.В., 2015

Щеуринська Л.А. Конфлікт між педагогом і дитиною, способи його уникнення.....	191
Шиничко І.О. Соціальна активність як складова соціальної компетентності.....	194
Шинищенко С.І. Безперервність і наступність початкової школи з дитячим садком – інструмент успішності дитини.....	197

РОЗДІЛ ІІІ. ОСОБИСТІСНА, РЕФЛЕКСИВНА, ТВОРЧА КОМПЕТЕНЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Горбенюк Л.О., Михалевська Г.І. Становлення ідентичності особистості у психології.....	201
Григорчук О.О., Дубравська Н.М. Розвиток уяви і фантазії дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.....	203
Дедиялюк К.В., Дубравська Н.М. Інтерактивні технології навчання у розвитку творчих здібностей учнів початкової школи.....	206
Дубравська Н.М. Психологічні механізми впливу батьків на особистість дитини.....	209
Желик Л.В. Психолого-педагогічні основи мотивації учіння молодших школярів у процесі розвивального навчання.....	212
Жисня І.Д. Організація сюжетно-ігрової діяльності з дітьми дошкільного віку.....	215
Казир Г.І. Формування навичок і звичок моральної поведінки дітей дошкільного віку як осередкової життєвої компетенції.....	220
Коповальчук І.М. Труднощі в навчальній діяльності молодших школярів як чинник їх конфліктів з батьками.....	226
Миситенко М.В. Формування мотиваційної готовності як одного з найважливіших компонентів готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі.....	229
Миколайчук О.М. Ігрові технології як засіб формування позитивної мотивації учіння.....	232
Оберемська В.В., Дубравська Н. М. До проблеми творчої особистості молодшого школяра.....	237
Овсипенкова Т.В. Вплив розвиваючого, підготовленого середовища на особистісний розвиток дошкільника засобами використання технології Марії Монтессорі.....	240
Онищук О.О. Особливості соціально-педагогічної роботи вихователя у логопедичній групі ДНЗ.....	243
Орловська О.І. Розвиток творчого мислення як один із основних засобів формування творчої компетенції учнів.....	247
Осташук О.Ю., Клименюк Ю.М. Формування культури поведінки молодших школярів у процесі навчальної діяльності.....	251
Цалямарчук О.І., Дубравська Н.М. Вплив комп'ютерних технологій та мережі Інтернет на формування особистості сучасної дитини.....	254
Петрова О.І. Формування мовленнєвої компетенції молодших школярів шляхом розвитку функції дрібної моторики рук.....	257
Петруняк Н.В., Дубравська Н.М. Психофізіологічні особливості темпераменту молодших школярів.....	264
Реткова І.П. Використання елементів методики Глена Домана в роботі з дітьми із ЗПР.....	264

Григорчук О.О.,
студентка 24 групи ННІ педагогіки
Дубравська Н. М., к.психол.н., доцент
кафедри загальної, вікової та педагогічної психології
Житомирського державного університету імені Івана Франка

РОЗВИТОК УЯВИ І ФАНТАЗІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

с. 204

Актуальність проблеми. Для творчого розвитку особистості особливу увагу потрібно звернути на розвиток дитячої уяви і фантазії. Поняття «уява» та «фантазія» часто використовуються синонімічно. Однак існує думка, що за ними криється різна психологічна реальність. Розрізнити їхні функції дуже важко, подібно до того, як «у річці важко відділити холодну течію від загального потоку її вод» (Я. Е. Голосовкер). Є різні чинники, що впливають на розвиток уяви та фантазії. Кожен вчений висуває свою думку, щодо того, які саме чинники впливають на їх розвиток. Саме це зумовило вибір теми нашої наукової статті.

Мета дослідження полягає у вивченні чинників розвитку уяви і фантазії дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Визначення уяви і виявлення специфіки її розвитку — одна з найбільш складних проблем у психології. Згідно з даними А.Я. Дудецького (1974), існує близько 40 різних визначень уяви, однак питання про його сутність і відмінність від інших психічних [процесів](#) до цих пір залишається дискусійним. Так, С.Л. Рубінштейн підкреслював, що [уява](#) — це особлива форма психіки, яка може бути тільки у людини. Вона

безперервно пов'язана з людською здатністю змінювати світ, перетворювати дійсність і творити нове.

Будь-які дитячі фантазії будуються з елементів, отриманих дитиною з дійсності, що її оточує, і закріплених в її пам'яті досвідом. Кількість і різноманітність досвіду, який має дитина, є дуже важливими, але самої тільки наявності досвіду недостатньо для активізації уяви дитини. Не менш (а, можливо, і більш) важливим є вміння включати і використовувати накопичений досвід у своїй творчості.

Перші прояви уяви можна спостерігати у дітей на третьому році життя. До цього часу у дитини вже накопичився деякий досвід, що дає матеріал для роботи уяви. Дитина, що вже навчилася володіти ложкою, бере замість неї олівець і «годує» ним бабусю або маму, а разом з ними і порцелянового песика. Так відбувається уявне годування.

Діти трирічного віку вже вміють активно слухати нескладну казку, жваво її переживають, іноді доповнюють її від себе. Ці перші прояви уяви відрізняються ще значною бідністю, дитина лише доповнює уявою те, що нею сприймається. Під впливом дорослих, навколишнього життя вона поступово накопичує більший досвід — основу розвитку уяви.

Образи уяви у дітей дошкільного віку ще дуже нестійкі. Дитина легко подумки перетворює одну річ на іншу, наділяючи її різноманітними якостями. Стілець перетворюється в ході гри на літак або будинок, а згодом — на автомобіль.

Така швидкоплинність образів, ситуативність уяви, її підпорядкування безпосередньому сприйняттю пояснюється тим, що у молодшому дошкільному віці діти ще не вміють планувати діяльність, не можуть сказати, що малюватимуть, ліпитимуть, будуватимуть, що робитимуть далі. Приступаючи, наприклад, до малювання, вони часом ще не мають ясного задуму малюнка і лише в самому процесі малювання, сприймаючи лінії малюнка, уточнюють, а нерідко і докорінно змінюють його. Дитина почала

малювати будиночок, але тут же будинок легко перетворюється на башту, башта — на великий пароплав і так далі.

Уява старшого дошкільника вже більш цілеспрямована. У ігровій, конструктивній, образотворчій діяльності з'являються зародки планування. Дитина вже ставить мету і починає шукати способи її здійснення. Вона «будує» будинок або пароплав із кубиків, малює цілі «картини» відповідно до свого задуму.

У старшому дошкільному віці діти значно більше піклуються і про відповідність своїх задумів дійсності. Це ясно виявляється у грі, де старший

с. 205

дошкільник не задовольняється вже будь-якою річчю для будь-якої гри, а обирає тільки те, що дійсно підходить для даної гри. Дії, що виконуються у грі, вже відповідають певним вимогам і в деяких моментах узгоджуються з дійсністю. Дитина, наприклад, розуміє неможливість проводити щеплення іншій дитині у грі (хоч і простою паличкою), якщо не протерти спочатку руку уявною ватою зі спиртом.

Дуже важливу роль у розвитку уяви в дітей дошкільного віку виконує гра, особливо ж ігри дітей, в яких вони приймають на себе певну роль, здійснюють дії задля слідування цій ролі, що спонукає їх прагнути до схожості з дійсністю.

Важливим засобом розвитку уяви стає також будівничо-конструкторська і образотворча діяльність (малювання, ліплення). Дошкільники охоче і багато малюють, даючи при цьому простір уяві, хоч і не можуть повністю реалізувати все створене нею. Тому дитина рідко малює мовчки, а найчастіше доповнює малюнок розповіддю, в якій говорить про те, що не може зобразити.

У шкільному віці уява спирається вже на досить значний життєвий досвід і на зростаючу кількість знань. Вона все більше співвідноситься з реальністю. Якщо дитині три–чотири роки, досить двох–трьох паличок — і модель літака готова, але для семи–восьмирічного школяра необхідно вже,

щоб модель «була як справжня». Дошкільник часто користується передачею тільки декількох характерних рис, школяр 1–2-го класів намагається передати по можливості всі основні деталі предмета. У 3–4-му класах дитина вже робить спроби відобразити у предметі не тільки його зміст, але і форму.

Школяр у своїй творчій діяльності починає спиратися на спеціальні знання і уміння: у малюванні — на знання принципів побудови малюнка, у конструкторській діяльності — на спеціальні технічні знання і уміння, що допомагають практично створювати ту або іншу технічну модель, у літературній творчості — на знання правил письмової мови. Це робить продукти творчості школяра більш повноцінними, але й часто обмежує його творчу уяву (там, де у нього немає спеціальних знань і практичних умінь), оскільки рівень вимог, які школярі починають пред'являти до продуктів своєї творчої діяльності, тепер значно підвищується. Надалі спеціалізовані заняття часто полишаються дітьми саме тому, що підвищені вимоги до результуючих продуктів їхньої діяльності не можуть бути задоволені через недостатній рівень знань і умінь у техніці втілення в них початкового задуму. Так, конструювання перестає цікавити школяра, якщо йому своєчасно не надаються потрібні знання і не формуються відповідні технічні навички.

Разом із тим більшості молодших школярів життєвого досвіду цілком достатньо для виконання різноманітних творчих доробків, але здатність актуалізувати його як джерело задуму цих доробків розвинена недостатньо. Тому розвиток уяви дітей не просто можна, але і потрібно підтримувати, особливо у їхній учбовій роботі. Разом із тим вчитель повинен стежити за розвитком здорового критичного ставлення до продуктів уяви школярів, піклуючись про те, щоб їхня уява не перетворювалася на порожнє фантазування.

Яскраві, образні розповіді вчителів про минуле, про побут різних країн і народів, про життя рослин і тварин, продовження дітьми початих вчителем розповідей, самостійна розповідь за картинами, твори, малювання, технічне

модельовання, «уявна» подорож по географічній карті — лише невеличка частинка з того, що розвиває уяву школярів.

Одним із можливих способів розвитку уяви є придумування казок (висунення фантастичних гіпотез). Починається він зазвичай із питання: «А що було б, якби...» Другу половину цього речення можна продовжити, взявши навмання два будь-яких

с. 206

слова — підмет і присудок, які два перші слова спадають вам на думку. Цей прийом розвитку уяви базується на тісному її зв'язку з діями й відчуттями, а також емоціями людини. Так можна зображувати, тренуючись, роботу з багатьма уявними предметами — як широкоживаними, скажімо, голкою, ручкою, так і предметами та приладами, які використовуються у професійній діяльності, техніці тощо.

Узагальнюючи погляди різних вчених, ми дійшли **висновку**, що розвиток уяви в дошкільному віці тісно пов'язаний як із формуванням пізнавальних здібностей дитини, її загальним інтелектуальним розвитком, так і зі становленням її особистості, її морального самопочуття. Особливості творчих здібностей та уяви молодших школярів характеризуються бурхливим розвитком уяви, обумовленим інтенсивним процесом придбання різнобічних знань і їх використання на практиці. Старший дошкільний і молодший шкільний вік кваліфікуються як найбільш сприятливі, сенситивні для розвитку творчої уяви, фантазії.

Список використаної літератури

1. Брушлинский А.В. [Творчество](#) и воображение // Научное творчество. – 1969. – № 2. – С.47-56.
2. Гречко С.А. Развитие уяви молодшого школяра // Практична психологія та соціальна роботи. – 2014. – № 5. – С.34-42.
3. Давидов В. А. Психічний розвиток в молодшому шкільному віці // Практична психологія та соціальна роботи. – 2010. – № 1. – С.73-80.

4. Дудецкий А.Я. Теоретические вопросы воображения и творчества. – [Смоленск](#): АКБ, 1974. – 224 с.
5. Никитин Б. П. Ступеньки творчества или развивающие игры. – М., 1991. – 210 с.